

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Bezdomovectví - nedostatek solidarity?

Eliška Polívková

Bakalářská práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eliška POLÍVKOVÁ**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociologie**

Název tématu: **Bezdomovectví - nedostatek solidarity?**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude kompilací odborných děl autorů, kteří se danou problematikou zabývají. Budou sem zahrnuta data z již dříve provedených výzkumů a výsledky vlastního šetření provedeného v zařízeních sociální pomoci pro osoby bez přístřeší (metodami kvalitativního výzkumu - nestandardizovaný rozhovor) a mezi veřejností (metodami kvantitativního výzkumu - dotazník). Cílem je základní orientace v problému očima odborníků a pohled na tuto problematiku veřejností.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Hradecký a kol. (2004): Sčítání bezdomovců 2004, zpráva o projektu. Praha.

Hradecký, Ilja (2005): Profily bezdomovství v České republice. Proč lidé spí venku a kdo jsou tito lidé. Praha

Matoušek, O. (2003): Slovník sociální práce. Portál, Praha.

Schwarzová (2005): Sociální práce s bezdomovci. Sociální práce v praxi. Portál, Praha.

Vágnerová, M.(2004): Psychopatologie pro pomáhající profese. Portál, Praha.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lucie Vítková
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Lívia Šavelková, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Ledči nad Sázavou dne 18. 3. 2009

Eliška Polívková

Poděkování

Ráda bych poděkovala své konzultantce Mgr. Lucii Vítkové za její postřehy a pomoc při vytváření této práce.

Také děkuji všem pracovníkům a klientům azylových domů, kteří mi umožnili provést výzkumné šetření, především paní Janě Dvořáčkové a panu vrátnému, který trpělivě všechny klientky obvolával.

ABSTRAKT

Práce se zabývá některými aspekty bezdomovectví a je kompilací odborných děl a výsledků již dříve provedených výzkumných šetření, která s touto problematikou souvisí. Poukazuje na nejčastější příčiny a důsledky bezdomovectví a srovnává názor na věc odborníků, veřejnosti i samotných bezdomovců. Pozornost je věnována také službám pro bezdomovce, které nejsou pouhým výrazem solidarity společnosti vůči znevýhodněným, ale slouží také mechanismům sociální kontroly a jejich cílem je reintegrovat nepřizpůsobené, což se ale mnohdy nedaří. Jsou zde prezentovány výsledky vlastního šetření, jehož cílem bylo zjistit, zda ve vybraných azylových domech existuje konfliktnost ze strany klientů a zda zde existují rozdíly v konfliktním chování mezi muži a ženami.

Klíčová slova: bezdomovectví, solidarita, sociální služby pro bezdomovce, sociální exkluze.

ABSTRACT

This work deals with some aspects of homelessness and it is based on specialized publications and a research relating to this issue. It describes the most common reasons and consequences of homelessness and compares an attitude to this problem of experts, public and the homeless themselves. The work also gives attention to services for homeless, which are not only the expression of solidarity, but either serves as not very successful social control mechanism with the aim of reintegration of unassimilated ones. It presents the results of the research, orientated to shelter homeless, finding out if the homeless are conflictful and if there exists a difference between men and women conflict behaviour.

Keywords: homelessness, solidarity, social services for homeless, social exclusion.

Obsah

- 1 Úvod
  - 2 Co to je bezdomovectví a kdo to je bezdomovec
    - 2.1 Typologie bezdomovectví
    - 2.2 Charakteristika bezdomovců
    - 2.3 Výsledky sčítání bezdomovců ve městech Praha a Brno
  - 3 Příčiny bezdomovectví
    - 3.1 Faktory objektivní
    - 3.2 Faktory subjektivní
    - 3.3 Výzkumné šetření subjektivního vnímání příčin bezdomovectví
      - 3.3.1 Výsledky šetření provedeného v rámci streetworku v Havířově
      - 3.3.2 Výsledky šetření provedeného v Praze v poradně pro osoby bez přístřeší
      - 3.3.3 Výsledky šetření provedeného v rámci streetworku v Praze
      - 3.3.4 Shrnutí výsledků šetření
  - 4 Postoj společnosti a solidarita vůči osobám bez domova
    - 4.1 Postoj veřejnosti k bezdomovcům
    - 4.2 Výzkumná šetření týkající se postojů veřejnosti
      - 4.2.1 Soukromá anketa Naděje z roku 1996
        - 4.2.1.1 Výzkum agentury AMASIA z roku 1995
        - 4.2.1.2 Výzkum Institutu pro výzkum veřejného mínění z roku 1996
        - 4.2.1.3 Postoje obyvatel k situaci na trhu s bydlením a bytové politice
        - 4.2.1.4 Shrnutí výsledků šetření
  - 5 Osobnost a potřeby osob bez domova
  - 6 Pomoc bezdomovcům ze strany společnosti a účel této pomoci
    - 6.1 Služby pro osoby bez domova a jejich cíle
    - 6.2 Sociální služby jako nástroj překonání exkluze
    - 6.3 Odmítání sociálních služeb a vnučování „správných“ problémů
      - 6.3.1 Proč bezdomovci odmítají služby jim určené
      - 6.3.2 Vnučování životního stylu a „správných“ problémů
  - 7 Konfliktnost klientů azylových domů
    - 7.1 Metodologie a cíle šetření
    - 7.2 Charakteristika klientů
    - 7.3 Hypotéza 1: Muži jsou konfliktnější než ženy
    - 7.4 Hypotéza 2: Muži porušují jiná pravidla než ženy
  - 8 Závěr
- Přílohy

1 Úvod

Tématem této práce jsou vybrané aspekty problému bezdomovectví. Text je postaven na kompilaci odborných děl a výsledků empirických výzkumných šetření.

Nejdříve přiblížíme, jaké problémy a nejasnosti jsou spojeny s definicí pojmu „bezdomovec“ či „bezdomovectví“, a snažíme se charakterizovat „typické bezdomovce“ v našem prostředí, kteří bývají obecně rozlišováni na skryté, zjevné a potenciální.

Druhá část se zabývá příčinami bezdomovectví, které jsou rozděleny na objektivní (uspořádání společnosti) a subjektivní (životní okolnosti konkrétního jedince). Seznamuje také s výsledky šetření, které zjišťovalo, co sami bezdomovci považují za příčinu svého stavu.

Třetí část je zaměřena na postoj veřejnosti k osobám bez domova. Zde jsou opět shrnuty výsledky některých výzkumných šetření. Tentokrát se zjišťovalo, zda je česká populace solidární vůči bezdomovcům, jaké má o tomto problému představy a co považuje za příčiny tohoto jevu.

Čtvrtá část věnuje pozornost osobnosti a potřebám osob bez domova, neboť téměř polovina populace je přesvědčena, že stav bezdomovectví plyne především z osobních vlastností bezdomovců.

Pátá část stručně shrnuje sociální služby pro osoby bez domova a poukazuje na jejich cíle - zda vychází čistě z principu solidarity a touhy pomáhat chudým a potřebným, nebo slouží také nějakým jiným společenským mechanismům.

V poslední části textu jsou prezentovány výsledky našeho vlastního výzkumného šetření, jehož cílem bylo zjistit, zda ve vybraných azylových domech existuje konfliktnost ze strany klientů a zda zde existují rozdíly v konfliktním chování mezi muži a ženami.

2 Co to je bezdomovectví a kdo to je bezdomovec

Bezdomovectví je považováno za fenomén, který se objevil až s pádem režimu po roce 1989. Za minulého režimu musel každý z povinnosti pracovat a kdo nepracoval, byl stíhán za příživnictví. Po roce 1989 tu byl najednou trh založený na nabídce a poptávce, který vyžadoval velkou flexibilitu. Rok 1989 však znamenal velkou změnu i v ostatních oblastech společenského života. Jedněm přinesla užitek, ale druzí se nedokázali této nabyté svobodě a obrovské změně životního stylu přizpůsobit. Zvláště obtížné to bylo pro lidi „se slabou lehce ovlivnitelnou osobností, často handicapované, tělesně, duševně, věkem, nízkým vzděláním, sociálním původem, frustrací s dětstvím.“ (Hradecká, Hradecký 1996:13)

Ačkoliv již od toho, co se problém bezdomovectví „vynořil“ na společenské scéně, uplynulo již téměř 20 let, stále lze bezdomovectví považovat za ne zcela prozkoumanou oblast. Odborníci zaměřující se na bezdomovectví stále hledají vhodnou definici, která by plně odpovídala tomuto fenoménu a která by napomohla vytvořit koncepci jeho řešení co nejefektivnější. (Hradecký a kol. 2007)

Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006 upozorňuje na to, že pojem „bezdomovec“ se z hlediska našeho práva vztahuje na osobu bez státního občanství, což de jure znamená, že bezdomovci neexistují. (MPSV ČR 2004:18)¹ V praxi sociální práce i příbuzných věd je však pojem bezdomovectví chápán jako výraz extrémní chudoby a sociálního vyloučení. Slovník sociální práce uvádí, že bezdomovci jsou „lidé žijící bez stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, *odříznuti od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům* (kurzíva E.P.).“ (Matoušek 2003:34) Pojmem bezdomovec se rozumí osoba v nouzi,² bez přístřeší, nebo přesněji řečeno bez domova, který „je asociován s určitou úrovní jistoty a bezpečí, nejen s místem, kde lze přespát v technickém slova smyslu bez hlubších vazeb a odpovídajících emocí.“ (Schwarzová 2005:316) Jencks, který přibližuje problematiku bezdomovectví ve Spojených Státech, definuje bezdomovce jako toho, kdo nemá stálou adresu, kam se může, kdykoliv se mu zachce, vrátit a v klidu se vyspat. Bezdomovce dělí na „street homeless“, což jsou ti, kdo přespávají na veřejných místech, a „shelter homeless“, což

¹ Kromě toho, že definice bezdomovectví v legislativě chybí, Hradecký a kol. upozorňuje na další problém: tento pojem je v povědomí veřejnosti sám o sobě vnímán negativně. (Hradecký a kol. 2004:6)

² „Hmotná nouze představuje sociální situaci člověka, jehož příjem nepřesahuje životního minima, a svůj příjem nemůže zvýšit vlastním přičiněním a tak je vážně ohroženo uspokojení jeho základních potřeb. Hmotná nouze může být krátkodobá, je-li poskytnuta účinná pomoc, v opačném případě se může změnit v sociální nouzi nebo až společenské vyloučení. V sociální nouzi je člověk, který pro svůj vysoký věk či nezletilost, pro zdravotní postižení, nemoc, ztrátu soběstačnosti, pro samotou nebo dysfunkci rodiny, pro ohrožení práv a zájmů třetí osobou nebo jiné závažné okolnosti není fakticky schopen uspokojit své základní životní potřeby. Sociální nouze může mít dlouhodobý charakter, může se postupně vyvíjet z hmotné nouze, ale může být vybuzena silným vnějším impulsem (úrazem, úmrtím v rodině, násilným trestným činem). Člověk v sociální nouzi vždy potřebuje účinnou vnější pomoc, v opačném případě hrozí společenské vyloučení.“ (Hradecká, Hradecký 1996)

jsou ti, kdo přespávají v útulcích pro bezdomovce. (Jencks 1994) U nás se bezdomovectví obvykle dělí na zjevné, skryté a potenciální.

2.1 Typologie bezdomovectví

Pokud uvažujeme o nějaké typologii bezdomovectví, musíme připustit, že každá kategorizace tento jev velmi zjednodušuje, neboť bezdomovectví bývá komplexem několika jevů. (Hradecký a kol. 2004:5). Bezdomovectví nespočívá pouze ve faktu, že člověk nemá kde bydlet, ale je to bezpochyby jednou z dnešních forem absolutního vyloučení. (Průdková, Novotný 2008; Mareš 2000) Na druhou stranu ale tato kategorizace do jisté míry pomáhá v problému se orientovat. Charakteristiky bezdomovectví zjevného, skrytého a potenciálního jsou zde uvedeny tak, jak je chápe Průdková a Novotný (2008:14):³

Bezdomovci zjevní přežívají na veřejných místech a většinou je lze poznat na první pohled „podle zanedbaného zevnějšku, zápachu, znečištěného oděvu, (...) přehrabování se v kontejnerech, žebrání.“ Patří sem ti, kdo využívají služeb, jež jsou pro ně určeny („chtějí si především opatřit jídlo, teplo, případně přístřeší“) a patří sem také tzv. dobrovolní bezdomovci.

Bezdomovci skrytí jsou ti, kteří se snaží své bezdomovectví tajit. Dbají o svůj vzhled a „těmi zjevnými opovrhují“. Sociální služby vyhledávají jen v zimě a často migrují.

Bezdomovectví potenciální se vztahuje na lidi ohrožené ztrátou domova mající bydlení nejisté, například ti, kdo bydlí načerno nebo nemají sepsanou nájemní smlouvu (popřípadě bydlí na dobu určitou) a mohou se ze dne na den ocitnout bez střehy nad hlavou.

Hradecký a kol. seznamuje s odlišným dělením vypracovaným evropskou federací FEANTSA.⁴ Bezdomovectví je problém osob v těchto životních situacích:

- 1) bez přístřeší - lidé žijící a spící na ulici, veřejných prostranstvích
- 2) bez bytu - lidé (dlouhodobě) žijící v různých institucích (azylových domech, ubytovnách...)
- 3) bydlení v nejistých podmínkách - dalo by se říci, že tato kategorie se shoduje s bezdomovectví potenciálním

³ Schwarzová chápe tyto kategorie trochu odlišně: Bezdomovci zjevní jsou ti, kdo chápou svoji situaci jako ohrožující a stávají se klienty azylových domů či jiných služeb pro osoby bez domova. Bezdomovci skrytí jsou okolím považováni za bezdomovce, ale sociální služby nevyhledávají a někdy se - ač žijí na ulici - za bezdomovce nepovažují. Co se týká bezdomovectví potenciálního, v tomto se shoduje s Průdkovou a Novotným (2008). (Schwarzová 2005:317)

⁴ FEANTSA = Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci)

4) bydlení v nepřiměřených podmínkách - bydlení nevhodné například z hygienických důvodů či bydlení přelidněné. (Hradecký a kol. 2004:6)

Pokud bereme v úvahu, že mít domov znamená: mít slušné obydlí, které je způsobilé k uspokojování potřeb, mít možnost soukromí a udržovat společenské vztahy a mít výlučné vlastnictví a právní nárok na obydlí, okruh osob, jichž by se „nemít domov“ mohlo týkat, se značně rozšiřuje - například na osoby zasažené domácím násilím, v dětských domovech, v pěstounské péči, rodiny v holobytech, squately. (Hradecký a kol. 2007)

Předmětem diskuze je také to, jak v odborné mluvě nazývat osoby bez domova. „Bezdomovec“ je slovo výstižné, jednoslovné a veřejnosti známé. Jak už ale bylo uvedeno, v legislativě ho obsadila osoba bez státního občanství a vzbuzuje negativní emoce (je stigmatizující). Označení „osoba bez přístřeší“ se ve vztahu k bezdomovectví v legislativě již objevilo (zákon č. 108/2006 Sb.), ale vymezuje pouze úzký okruh osob, jichž se problematika dotýká, a veřejnost toto slovní spojení s jevem bezdomovectví příliš nepoužívá. Mnohem výstižnější se tedy zdá pojem „osoba bez domova“, neboť je přesnější než „osoba bez přístřeší“ a méně stigmatizující než „bezdomovec“. (Hradecký a kol. 2007:24-29) V tomto textu jsou používány všechny tři zmiňované výrazy.

2.2 Charakteristika bezdomovců

Stejně jako je složité rozškátulkovat osoby bez domova do několika kategorií, je složité charakterizovat, co to je vlastně za lidi.

Koukolík a Drtilová (1996) uvádějí, že nejčastěji jsou bezdomovci muži středního věku - chroničtí alkoholici, lidé chronicky duševně nemocní (propuštění z psychiatrických léčen) nebo lidé, kteří se dostali do náhlé existenční krize.

Osoby bez domova se koncentrují především ve velkých městech, kde se pohybuje velký počet lidí. Více než polovinu z nich tvoří muži mezi 40 a 60 lety, tedy v produktivním věku. (Heczko a Heczková 2001, parafrázováno podle: Vágnerová 2004:748)

Schwarzová (2005:316) považuje za typický příklad českého bezdomovce čtyřicetiletého minimálně 2 roky nezaměstnaného Roma, neboť za nejvíce ohrožené bezdomovectvím jsou považováni lidé dlouhodobě nezaměstnaní, handicapovaní, věkově starší, lidé zvyklí na život v institucích (ve vězení, ústavu apod.) a příslušníci menšin.

Žen bez přístřeší je podstatně méně než mužů. Pravděpodobně je to proto, že ženy jsou více orientovány na mezilidské vztahy a vytváří si bohatší sociální sítě, takže pokud

se dostanou do krizové situace, obvykle mají někoho, kdo by jim mohl pomoci. U žen jsou nejčastějšími faktory bezdomovectví partnerské nebo vztahové problémy v podobě domácího násilí. Týrané ženy často hledají útočiště u přítele, přítelkyně nebo rodičů a některé se k manželovi po čase vrátí. V posledních letech se však podíl žen mezi osobami bez domova zvyšuje a můžeme se setkat i s bezdomovectvím celých rodin. (Schwarzová 2005:316, Hradecká, Hradecký 1996:34-35) A začíná se objevovat i nezanedbatelná skupina mladých bezdomovců - bývalých chovanců v ústavech nebo utečenců z domova, kteří jsou typičtí nezaměstnaností a páčáním krádeží a násilností. (Hradecká, Hradecký 1996:58)

Zatímco muži bývají většinou svobodní, mezi ženami bez domova se nezdáka objevují ženy vdané nebo v minulosti vdané. (tamtéž, 45)

Tyto informace však jen opakují to, co vyplývá ze statistik, ale toto zobecnění nám nic neříká o konkrétních lidech, jejich životních situacích a o tom, jací vlastně ve skutečnosti jsou, neboť co člověk, to osobnost a životní příběh. Dokonce ani není jednoduché určit, kolik jich u nás vlastně je. Vágnerová (2004:748) uvádí odhad 100 000 osob bez domova s ročním přírůstkem nejméně 10 %. Systematické sčítání u nás proběhlo v Praze 19.2. 2004 a v Brně 1.3.2006.

2.3 Výsledky sčítání bezdomovců ve městech Praha a Brno

Cílem sčítání bezdomovců v Praze bylo zjistit počet (zjevných) bezdomovců, kteří se v zimním období zdržují na území hlavního města Prahy. Hlavními překážkami při sčítání bezdomovců je neustálá migrace osob, které jsou předmětem sčítání, a nejasné vymezení pojmu bezdomovec. Byla tedy využita kategorizace vypracovaná evropskou federací FEANTSA⁵ a předmětem sčítání se staly osoby bez bytu a bez přístřeší. Zdrojem dat bylo:

- 1) sčítání bezdomovců, kteří v stanovený čas využívali služeb pro bezdomovce (azylové domy, denní centra...)
- 2) terénní sčítání prováděné sčítacími komisaři
- 3) terénní samosčítání prováděné některými bezdomovci na (pro sčítací komisaře) těžko dostupných či nebezpečných místech.

Sčítání proběhlo jednorázově v určený den mezi 20. a 22. hodinou. Stejný postup byl využit i při sčítání bezdomovců v Brně.

V Praze bylo sečteno celkem 3096 osob bez domova, z toho 86 % mužů a 14 % žen. V

⁵ Myslí se kategorizace již zde zmíněná.

Brně to bylo 1179 osob, z toho 72,5 % mužů a 27,5 % žen. Zde se tedy také potvrzuje výrazná převaha mužů mezi bezdomovci. V Praze i v Brně bylo nejvíce sečtených mužů i žen v produktivním věku (25-60 let), což také odpovídá výše uvedeným charakteristikám. (Hradecký a kol. 2004; Petřík a kol. 2006:43-47)

3 Příčiny bezdomovectví

Jednoznačně určit prvotní příčiny bezdomovectví a nezaměnit je s důsledky není snadné, neboť lidé, kteří se ocitnou bez domova, jsou velmi různorodí, stejně jako jejich životní příběhy. Například závislost na alkoholu „může člověka dostat na ulici, někteří bezdomovci však začali pít až v době, kdy se stali lidmi bez domova. A místo alkoholismu si můžeme dosadit nezaměstnanost, kriminalitu, zadluženost, zdravotní problémy. (...) Najdeme mezi nimi zkrachovalé podnikatele, bývalé drogové bosse, invalidní důchodce, někdy i důchodce starobní, okradené naivní důvěřivce, inženýry propadlé alkoholu, opakovaně trestané osoby, (...) ale i svérázné dobrodruhy, kteří si bezdomovectví zvolili víceméně dobrovolně a jimž vyhovuje.“ (Průdková, Novotný 2008) Životní situace, kterou jeden zvládne, může jiného dostat na ulici.

Avšak znát tyto příčiny nebo alespoň částečně je pochopit je důležité při všech snahách odstraňování následků bezdomovectví. Často se třídí na faktory objektivní - ty, které jsou jakousi objektivní společenskou realitou, proti které je jedinec bezmocný, a subjektivní - ty, které vyplývají z individuální situace, okolností či schopností každého jednotlivého člověka. Ti, u nichž existuje „zvýšené riziko, že se stanou bezdomovci, bývají komplexně - somaticky, psychicky i sociálně - handicapováni.“ (Vágnerová 2004:749)

3.1 Faktory objektivní

Faktory objektivní souvisí s uspořádáním společnosti, s celkovým společenským klimatem. To zahrnuje například sociální politiku, politiku zaměstnanosti, zabezpečení ve stáří a nemoci, politiku bytovou, to, jaký je kladen důraz na dodržování lidských práv a jaké zde mají postavení menšiny či marginální skupiny, což odkazuje také na sílu sociální soudržnosti a vzájemné solidarity vůči ostatním členům společnosti.

(Schwarzová 2005:317-318; Hradecká, Hradecký 1996:34,23) V naší společnosti existuje tendence diskriminovat a vylučovat určité skupiny osob z možných životních příležitostí,

at' už jde například o lidi zdravotně postižené, staré, institucionálně poznamenané nebo cizince a příslušníky menšin. (Hradecká, Hradecký 1996:24)

3.2 Faktory subjektivní

Faktory subjektivní, které mohou vést k bezdomovectví, jsou bezpochyby mnohem rozmanitější, ale v zásadě je můžeme rozdělit do těchto čtyř kategorií (dle Hradecké, Hradeckého 1996:34):

1) faktory materiální

At' už hledáme příčiny bezdomovectví kdekoli, chudoba, čili nedostatek finančních prostředků nebo neschopnost s těmito prostředky účinně nakládat, je jistě tou nejzákladnější příčinou bezdomovectví, ale zdaleka to nebývá příčinou prvotní. (Průdková, Novotný 2008)

2) faktory vztahové

Není pochyb o tom, že dnešní rodina prochází změnami. Ztrácí se „pevnost názorů na sexualitu, lásku, vztah jedinců k manželství a rodině, jejichž význam je tak určován individuálním rozhodnutím a volbou.“ (Sýkorová 2006:688) Rodinné vazby jsou někdy považovány za překážku individuální svobody a starost o strádající rodiče nebo jiné členy rodiny již není považováno za závazek. Koukolík a Drtilová (1996) uvádí, že 42 % britských bezdomovců si stěžovalo, že je rodiče, přátelé ani známí nechtěli v jejich tíživé situaci ubytovat. Podle jiného šetření je zase 80 % bezdomovců kolem pražského hlavního nádraží poznamenáno nějakou krizí rodiny z dětství. (Hradecká, Hradecký 1996:24) Většina osob bez domova pochází z dysfunkční orientační rodiny, svoji rodinu nikdy nezaložili či nebyli schopni ji udržet. (Vágnerová 2004:749) Jak už bylo řečeno dříve, mnoho žen, které opouštějí domov, utíkají před domácím násilím.

3) faktory osobní

Do této kategorie bychom mohli zahrnout zdravotní handicap, například chorobu, invaliditu, zdravotní problémy důsledkem alkoholismu či jiné závislosti, duševní onemocnění nebo omezené kompetence a dovednosti, které bývají významnou překážkou na pracovním trhu či nesamostatnost a jiné osobní vlastnosti, které nějakým způsobem brání přizpůsobit se požadavkům společnosti a odsouvají je na okraj či ze společnosti přímo vylučují. (Vágnerová 2004:749-750)

4) faktory institucionální

Pokud se člověk dostane do vězení, psychiatrické léčebny či dětského domova, po propuštění se často nemá kam vrátit, ať už to je tím, že nikdy rodinu neměl nebo ho rodina odmítá přijmout. Tito lidé jsou zvyklí na ústavní život, kde panoval přísný řád, a sami si pak tento řád „na svobodě“ nedokáží vytvořit, jsou nesamostatní. Chybí jim zkušenosti a znalosti utvářející hodnoty a normy týkající se práce, vzdělání a aktivit volného času. (Slezáková 1998) Bývají nezralí psychicky i sociálně, mají sklony k nestandardním způsobům chování. 35 % českých bezdomovců je po návratu z vězení, 15 % po návratu z psychiatrické léčebny a 25 % z dětského domova. (Vágnerová 2004:749)

3.3 Výzkumné šetření subjektivního vnímání příčin bezdomovectví

V roce 2005 bylo provedeno výzkumné šetření ve městech Praha a Havířov s výstižným názvem Proč lidé spí venku a kdo jsou tito lidé. Cílem bylo zjistit, jak místní lidé bez domova vnímají svou situaci. Mimo jiné se měli respondenti vyjádřit k tomu, proč se stali bezdomovci a kdo za to nese zodpovědnost. Výzkumné šetření bylo provedeno mezi klienty pražské poradny pro osoby v nouzi a v rámci streetworku v Praze a Havířově.

Ačkoliv bývá bezdomovectví kombinací různých příčin a zátěží, které nakonec vyústí sociálním selháním, osoby bez domova, mezi kterými byl proveden výzkum ve městech Praha a Havířov, byli vyzváni k tomu, aby uvedli jednu (hlavní) příčinu, které přičítají svůj stav a aby uvedli jednoho „viníka“, který za jejich bezdomovectví nese zodpovědnost.

3.3.1 Výsledky šetření provedeného v rámci streetworku v Havířově

Výzkumníci získali odpovědi celkem od 30 respondentů, kteří je zapisovali do připraveného dotazníku. Celá třetina z nich považuje za příčinu svého bezdomovectví vztahové problémy - problémy v rodině, s partnerem nebo s rodiči. Další nejčastější odpovědí byl návrat z výkonu trestu (24 % odpovědí), 16 % respondentů označilo za příčinu své situace ztrátu zaměstnání, dále to byl problém s alkoholem (13 %) a špatný zdravotní stav (11 %). Úplně jinou příčinu zapsala do dotazníku nebo příčinu neuvedla vůbec 3 % dotazovaných. Přičemž vlastní zodpovědnost za stav bezdomovectví si připustilo téměř 40 % respondentů, skoro polovina jich obviňuje vlastní rodinu či

partnera a 12 % respondentů je přesvědčeno, že za to může společnost, veřejná správa a okolí.

3.3.2 Výsledky šetření provedeného v Praze v poradně pro osoby bez přístřeší

Na otázky formou rozhovoru odpovídalo 100 respondentů. Nejčastěji uvedenou příčinou bezdomovectví byly vztahové problémy v rodině (47 %), dále ztráta bydlení (26 %) a třetí nejčastější příčinou byl návrat z výkonu trestu (14 %). Žádný z dotazovaných nevedl za příčinu svého stavu problém s alkoholem, ale objevily se tu odpovědi, kdy respondenti připustili svoji rezignaci na vše nebo byli přesvědčeni, že jejich bezdomovectví je výsledkem nějakého spiknutí. Vlastní zodpovědnost za stav bezdomovectví si zde připustilo pouze 11 % respondentů, třetina jich přičítá zodpovědnost společnosti, 22 % rodině, 14 % osudu. Ostatní, blíže nespecifikované odpovědi, tvořily více než pětinu odpovědí.

3.3.3 Výsledky šetření provedeného v rámci streetworku v Praze

Na otázky streetworkerů odpovídalo 51 osob žijících na ulici. Respondenti v této skupině taktéž nejčastěji odpovídali, že příčinou jejich bezdomovectví byly problémy v rodině - odpovídala takto téměř polovina respondentů. Asi pětina považovala za příčinu svého bezdomovectví ztrátu zaměstnání a dluhy či neschopnost platit nájemné, 14 % ztrátu bytu (po povodni či neshodách s majitelem), dále se zde objevilo opuštění vězení či dětského domova, nemoc či úraz. 60 % respondentů si připouští vlastní zodpovědnost za svůj stav, 18 % obviňuje společnost, 16 % rodinu, 10 % majitele domu či zaměstnavatele. Někteří připisují zodpovědnost za svůj stav alkoholu (4 %).

3.3.4 Shrnutí výsledků šetření

Mezi odpověďmi byly z hlediska skupin respondentů určité rozdíly. Ale pokud bychom to shrnuli, sami bezdomovci považují nejčastěji za příčinu svého bezdomovectví neshody v rodině a neschopnost řešit vztahové problémy (skoro polovina všech respondentů), propuštění z výkonu trestu a ztrátu zaměstnání. Zatímco vlastní zodpovědnost za svůj stav si z osob oslovených na ulici připouští 39-60 %, v poradně to bylo pouze 11 %

respondentů. (Hradecký 2005)

4 Postoj společnosti a solidarita vůči osobám bez domova

Velký sociologický slovník vysvětluje solidaritu jako „vztah mezi navzájem rovnými, kteří navzájem kooperují, neboť je spojuje společný zájem. (...) Výrazným prvkem je silný emotivní náboj. (...) Princip solidarity podporuje rovnost a vzájemnou pomoc mezi zúčastněnými (...).“ Matoušek (2003) uvádí, že společenskou solidaritu udržují „sdílené rituály a zvyklosti, (...) sdílený geografický prostor a životní prostředí, propojené individuální a korporativní zájmy (...), sdílený soubor představ o tom, co je naše a co je cizí.“

Společnosti, kde existuje mezi jejími členy silná koheze, drží pohromadě a všechny její části zapadají do celku, přispívají ke společnému prospěchu a také na něm participují. V soudobých společnostech však dochází k oslabování společenské soudržnosti, ať už se to projevuje nízkou angažovaností ve věcech veřejných, nízkou solidaritou či krizí organizované sociální solidarity. (Šafr, Bayer, Sedláčková 2008:253) Pokud bychom se zaměřili na postoj veřejnosti k bezdomovcům, museli bychom uznat, že bezdomovci nejsou považováni za „část celku“, které by měla být projevena pomoc, že jsou ze solidarity veřejnosti vyloučeni a že jsou považováni za ony „cizí“.

4.1 Postoj veřejnosti k bezdomovcům

Solidarita vůči osobám bez domova nemusí být „měřena“ pouze tím, jak je jim pomáháno, ale projevuje se také postojem: zda u veřejnosti existuje ochota pomoci, tolerance a respekt k odlišnostem. Nicméně všechny odborné práce zabývající se problematikou bezdomovectví se shodují na tom, že postoj veřejnosti vůči osobám bez domova je vesměs negativní. Lidé obecně k nim mají odpor, k čemuž přispívá na první pohled patrná špína a zápach, což jsou důsledky nedostatečné hygieny. I dětmi jsou vnímáni jako lidé, kteří jsou chudí, „třeba protože je línej, a tak se válí po ulici a prosí lidi, aby mu dali peníze, a pak si za ně koupí třeba pivo. (...) Spíš by se měli snažit něco dělat a vydělávat, než sedět na ulici a žebrot.“ (Škrdlant 1994, citováno podle Vágnerová 2004:755)

Často je stav bezdomovectví považován za věc individuálního výběru. Ladislav Varga⁶ v rozhovoru pro časopis Sociální práce však uvedl, že být dobrovolným bezdomovcem by

⁶ Ladislav Varga je vedoucím denního centra pro osoby bez přístřeší v občanském sdružení Naděje.

znamenal, aby někdo „zahodil klíče od bytu, opustil zaměstnání, případně rodinu, opásal se igelitovými taškami a šel se posadit na hlavní nádraží. Důsledná dobrovolnost totiž jinou možnost nepřipouští. (...) (Tito lidé, E.P.) jsou spíše hypotetickou skupinou.“ (Bajer 2006:41-42) Matoušek (2003:35) považuje dobrovolné bezdomovce za poměrně velkou podskupinu osob bez domova - ale ne proto, že by si tento způsob života vybrali, ale protože na jiný způsob života již rezignovali. Koukolík a Drtilová (1996) uvádí, že k bezdomovectví se rozhodlo 4 %

z nich. Průdková a Novotný (2008) však tvrdí, že tato „dobrovolnost“ je velice diskutabilní. K podobnému názoru došel i Hradecký (2005:15), který uvádí, že bezdomovci jsou zvyklí na otázky novinářů odpovídat, že jim jejich stav vyhovuje, ačkoliv později sociálním pracovníkům, pokud k nim získají důvěru, říkají pravý opak.

Postoj veřejnosti k osobám bez přístřeší je málokdy racionální a často je utvořený na základě jedné zkušenosti a zobecněný vůči všem bezdomovcům. (Průdková, Novotný 2008). Je možné, že tyto negativní postoje mohou být ovlivněny také tím, jak jsou osoby bez přístřeší prezentovány v médiích. Nejvíce zpráv o osobách bez domova se objevuje okolo Vánoc a ty bývají naladěny celkem pozitivně. Jinak se o bezdomovcích píše zpravidla v souvislosti s nějakým skandálem nebo trestným činem, neboť média mají za cíl hlavně upoutat pozornost. Často jsou spojováni s alkoholismem nebo obtěžováním druhých lidí. (Hradecký 2006:27).

Není pochyb o tom, že tyto postoje také vychází ze skutečných zkušeností. Bezdomovec se často alkoholikem stává, neboť díky alkoholu vnímá svět zkresleně, což mu usnadňuje přežít v hrozných podmínkách a prožít je „v malé, časově omezené veselosti opilce.“ (Gaboriau 1993, citováno podle Hradecká, Hradecký 1996:51) A také nelze tvrdit, že by se lidé bez domova nepodíleli na kriminalitě. Mnozí z nich mají kriminální zkušenost nebo se dopouštějí kriminality z nouze či příležitostně. Nejsou však „schopni účastnit se či dokonce řídit větší kriminální akce (...) (a podílet se, E.P.) na organizovaném zločinu.“ (tamtéž, 47) A někteří zajisté byli obtěžováni nějakým bezdomovcem například na nádraží. Avšak nebylo by objektivní tento negativní obraz vztahovat na osoby bez domova jako skupinu bez ohledu na to, jací jsou konkrétní jednotlivci.

4.2 Výzkumná šetření týkající se postojů veřejnosti

V této části se seznámíme s výsledky výzkumných šetření, která se týkala postoje veřejnosti k osobám bez domova a zjišťovala, jak lidé bezdomovce vnímají, čemu stav

bezdomovectví přisuzují či kdo má podle nich tento problém řešit.

Výsledky soukromé ankety Naděje z roku 1996, výzkumu společnosti AMASIA z roku 1995 a Institutu pro veřejné mínění z roku 1996 shrnuje Hradecká, Hradecký (1996:9-12), s výsledky šetření Postoje k bydlení seznamuje Kostelecký (2005).

4.2.1 Soukromá anketa Naděje 1996⁷

V rámci ankety tazatelé náhodně oslovili asi 400 osob, kteří se pohybovali v okolí pražského nádraží. Toto místo vybrali záměrně - je zde poměrně vysoká koncentrace osob bez domova. Odpovídat na otázky týkající se problematiky bezdomovectví bylo ochotno 107 respondentů. Odpovídali podle předložených odpovědí, které byly formulovány po zkušenostech ankety z roku 1993, jež měla obdobné cíle.

Na otázku „Kdo jsou podle vašeho mínění bezdomovci?“ asi třetina lidí odpověděla „nemohu posoudit“ a přibližně stejný podíl respondentů považoval bezdomovce za kriminální delikventy. Dále se objevovaly odpovědi: propuštění vězni (13 %), zdravotně postižení, ubožáci (8 %), tuláci (7 %), uprchlíci, cizinci (6 %).

Na otázku „Jak se podle vás může člověk stát bezdomovcem?“ třetina lidí uvedla příčinu „nechce pracovat“. Pětina dotazovaných odpověděla, že se tak stává po opuštění rodiny či rozvodu. Další nejčastěji uváděnou příčinou byl návrat z vězení (10 %). 22 % zvolilo možnost „nevím“.

Úskalím ankety je vždy to, že vzorek respondentů je vůči populaci nereprezentativní. Na druhou stranu díky lokalitě, kde byla anketa provedena, se dá předpokládat, že respondenti, kteří byly dotazováni, se s osobami bez domova pravidelně setkávají a že již dříve o této problematice alespoň letmo uvažovali.

4.2.2 Výzkum agentury AMASIA z roku 1995

Výzkum byl proveden mezi obyvateli Prahy staršími 15 let, reprezentativnost vzorku zaručoval kvótní výběr (stanovenými kvótami byl věk, pohlaví a vzdělání). Vyhodnoceno bylo 208 dotazníků.

49 % respondentů považuje bezdomovce za velký problém Prahy, pětina jich za problém Prahy nepovažuje. Čtvrtina dotazovaných uvedla, že se s osobami bez domova pravidelně setkává.

Jednou z klíčových otázek bylo „Proč se většina bezdomovců dostává do té situace, ve

---

⁷ Naděje je občanské sdružení založené v roce 1990 provozující služby lidem v nouzi. Zaměřuje se především na osoby osamělé, zdravotně postižené, společensky vyloučené nebo jinak znevýhodněné. (viz www.nadeje.cz)

které se nachází?“ I když část respondentů uvedla, že někteří bezdomovci se dostali do nepříznivé situace vlivem špatných společenských a sociálních podmínek, téměř polovina respondentů je přesvědčena, že příčinou je „nechuť pracovat, pohodlnost a lenost“, čili příčiny, které vyplývají z osobních vlastností. Stejný podíl respondentů by finančně nepřispěl organizaci, která bezdomovcům pomáhá.

4.2.3 Výzkum Institutu pro výzkum veřejného mínění z roku 1996

IVVM zjišťoval názory lidí na to, zda mají chudí šanci změnit svou situaci. Vyjádřilo se 1028 osob starších 15 let.

46 % respondentů si myslí, že chudí svoji situaci mohou změnit, pokud vyvinou potřebné úsilí. 36 % respondentů je přesvědčeno, že chudí nemají šanci svou situaci změnit a 18 % osob se nedokázalo vyjádřit. Čím byli respondenti mladší a vzdělanější, tím byli optimističtější v tom, že chudí mohou svou situaci změnit, a tím méně byli přesvědčeni, že starat se o chudé je povinností společnosti.

4.2.4 Postoje obyvatel k situaci na trhu s bydlením a bytové politice

Šetření Postoje k bydlení se zrealizovalo v roce 2001 na reprezentativním vzorku populace České republiky. Dotazováno bylo 3564 respondentů. Mimo jiné jim byla pokládána otázka, zda je podle nich starost o bydlení především záležitostí jednotlivce a jeho rodiny, nebo státu a obce. Rozložení odpovědí bylo takové:

46,9 % starost o bydlení občanů má být sdílena (občan, rodina, stát i obec)

43,9 % o bydlení se má postarat každý sám (respektive s pomocí rodiny)

7,8 % hlavní zodpovědnost za bydlení má stát či obec

Většina těch, kdo odpovídali, že starost o bydlení je záležitostí každého jednotlivce, bydlí ve vlastním domě nebo bytě a vychází tedy ze své životní zkušenosti - o své bydlení se museli nějak sami postarat buďto formou financování (byt či dům koupili) nebo vlastní prací na stavbě. Ti, kdo považují bydlení za zodpovědnost obce či státu, mají na trhu s bydlením nejhorší postavení - jsou podnájemníci či žijí na ubytovnách. Ti ale ze své zkušenosti nevychází, neboť stát jim uspokojivé bydlení nezajistil. (Kostelecký 2006:241-242)

4.2.5 Shrnutí výsledků šetření

Na základě těchto výsledků bychom mohli říci, že se i v oblasti bydlení či nebydlení potvrzuje tendence lidí přisuzovat svůj úspěch vlastnímu přičinění a péči, kdežto svůj neúspěch považovat za důsledek nepříznivých okolností. Úspěch druhých je spíše považován za „náhodu“ a jejich neúspěch přisuzován jejich neschopnosti. A se stejným přístupem hodnotí veřejnost i příčiny bezdomovectví jako neschopnost či nechuť bezdomovců svůj život změnit. Odráží se zde názor, že každý člověk je odpovědný za svůj život a nebere se v úvahu to, že někteří lidé mohou v životě selhávat důsledkem poruchy socializace, neschopnosti přizpůsobit se a orientovat se ve společenské realitě, důsledkem bariéry mezilidských vztahů, nemoci, duševního nebo tělesného postižení, stáří atd. (Hradecká, Hradecký 1996:23)

Postoj veřejnosti k bezdomovcům shrnuje Hradecká, Hradecký (1996:10) takto: „Názor široké veřejnosti na problém bezdomovství je v naprosté většině negativní. Převládají tendence posuzovat bezdomovce jako představitele protispolečenských proudů, přisuzovat jim asociálnost a antisociálnost. (...) Při výzkumech názorů občanů převládá vysoká stereotypie, nepřipravenost odpovídat a komunikovat, často zkreslená interpretace, známky distancovanosti a neangažovanosti.“

5 Osobnost a potřeby osob bez domova

Z výše uvedeného výzkumu vyplývá, že většina lidí považuje za příčinu bezdomovectví osobní vlastnosti bezdomovců. Považujeme tedy za relevantní věnovat jednu kapitolu osobnosti a potřebám osob bez domova. Pravdou bezesporu je, že mnoho bezdomovců se neumí orientovat ve světě, selhávají, když mají řešit nějakou náročnější situaci a nedokážou jednat účelně, nejsou schopni respektovat běžná pravidla. (Vágnerová 2004:750) Psychické problémy bezdomovců jsou někdy jak příčinou, tak důsledkem jejich životního stylu. Lidé, kteří přespávají v noclehárnách, trpí osmkrát častěji duševním onemocněním než bydlící populace. Lidé, kteří přespávají na ulici, dokonce jedenáctkrát častěji. Nejčastějším zdravotním problémem bezdomovců, kteří přespávají na ubytovnách, bývají deprese, úzkosti a nervové potíže. Teprve potom nemoci pohybového ústrojí. (Šupková 2007:26)

Život na ulici a v nejistotě s sebou přináší otupění vnímání, a to i přirozených potřeb, neboť nebývají dlouho uspokojovány. Takový člověk potom ztrácí zájem o věci, bez kterých si většina populace nedokáže život představit. Jak volně cituje Hradecký a Hradecká Brechta: „Tam, kde základní životní potřeby člověka nejsou zajištěny, tam není

možno očekávat zájem o vzdělání, kulturu a morálku.“ (Hradecká, Hradecký 1996:31)
Podívejme se tedy podrobněji na bezdomovce z hlediska jeho potřeb.

1) Biologické a fyziologické potřeby

Zejména potřeba jídla a pití pochopitelně přetrvává, aby bylo vůbec možné přežít, ale člověk se na ulici musí spokojit (a také často spokojuje) s tím, co si najde v popelnici. Jeho životní styl je „typický maximálním zjednodušením. Takový život je pouhým stereotypním vegetováním, často spojeným s užíváním alkoholu a drog.“ (Vágnerová 2004:751) Jeden z bezdomovců to vystihuje takto: „Nedělám nic, když potřebuju, tak vysomruju trochu jídla nebo peněz, když chci spát, tak spím.“ (tamtéž)

Průdková a Novotný (2008:86) uvádí příklad jistého pana Františka, který přebývá v zoufalých podmínkách pod mostem na špinavé matraci „v neuvěřitelné hromadě zapáchajících odpadků, hnilých potravin a vlastních výkalů. Je zarostlý, špinavý, téměř nekomunikuje, opakuje pouze: ‘Nikam nepůjdu.’“

Na uspokojování základních potřeb jako jídlo, teplo, místo k odpočinku, hygiena nebo oděv jsou zaměřeny služby pro bezdomovce s tím nejnižším prahem pro ty, kdo nemají zájem využívat služby zaměřené na reintegraci do společnosti.

2) Potřeba jistoty a bezpečí

Osoby na ulici ve srovnání s bydlící populací jsou v 150krát větším riziku, že zemřou násilnou smrtí, 34krát větším riziku, že zemřou smrtí sebevraždou, a 8krát větším riziku, že zemřou následkem nehody. (Hradecká, Hradecký 1996:50) Bezdomovci, kteří neznají bezpečí domova, žijí v nejistotě téměř permanentně. Nemají žádné útočiště, kde by byli v bezpečí a měli soukromí, což má nezpochybnitelný vliv na duševní zdraví. (Šupková 2007:26) I pokud se rozhodnou využít ubytování v některém ze sociálních zařízení, stále existuje hrozba, že se na ulici dostanou znovu.

3) Sociální potřeby

Mnoho bezdomovců je emočně deprimovaných a „nikdy neměli kvalitní domov a nezažili spolehlivý vztah. Dlouhodobé strádání vede až k vyhasnutí této potřeby. (...) Někdy se jako obranná reakce objevuje idealizace minulosti, dětství a domova (pokud vůbec nějaký existoval), která může mít charakter bájevé lhavosti.“ (Vágnerová

2004:752) Často žijí v izolaci, kontakt se širší společností je omezený. Mnoho jich ztratilo kontakt s příbuznými a známými. Pokud nemají stálé zaměstnání, většinou se stýkají pouze s jinými bezdomovci, vytváří bezdomovecké subkultury. Jejich vztahy jsou však velmi povrchní a spíše účelné, bez důvěry a jistoty. (tamtéž,753) „Komunikace mezi bezdomovci je specifická tím, že hovoří ne spolu, ale vedle sebe. Každý mluví o svém tématu, řeší si své problémy, vede monolog bez ohledu na to, co říkají ostatní. Dialogy velmi rychle přechází v hádku.“ (Průdková, Novotný 2008:24) Někteří dávají před kontaktem s druhými lidmi přednost zvířeti - psu, ke kterému si mohou vytvořit silný citový vztah.

Jinou zkušenost má Kopřivová (2006:24), která uvádí, že bezdomovci, kteří se spolu stýkají, k sobě nejsou navzájem lhostejní. V komunitách bezdomovců panuje skupinová soudržnost. Často k sobě přilnou a vytvářejí alternativní „rodinu“. Kopřivová (2006) i Vágnerová (2004) se shodují na tom, že skupiny bezdomovců mají tendenci izolovat se od ostatní společnosti, kterou vyhledávají pouze pokud to berou jako příležitost něco získat, například jídlo a alkohol. Často také jeden druhého ovlivňují a odrazují od snahy reintegrace do společnosti.

4) Potřeba úcty a uznání

Postoj veřejnosti k bezdomovcům bývá negativní, nebývají akceptováni a vědí o tom (i když si to často nepřiznávají). Mívají nízké sebehodnocení a sebevědomí, neboť vědomí hodnoty a sebehodnoty se na ulici velmi rychle ztrácí. „Identita bezdomovce je typická přijetím negativního obrazu sebe samého a rezignací na změnu.“ (Vágnerová 2004:753) Ve snaze udržet si alespoň nějakou sebeúctu někdy bezdomovci svádějí své selhání a neúspěch na někoho jiného - rodinu, partnera, stát nebo společnost. (Kopřivová 2006:24) A někteří se snaží zachovat si sebeúctu tím, že naprosto odmítají to, že by šli žebrat. To je pro některé bezdomovce naprosto nepřijatelné. (Hradecký 2006)

5) Potřeba seberealizace

Potřeba seberealizace souvisí s tím, že si během života vytyčujeme cíle - v dětství většinou krátkodobé, v dospívání a dospělosti si vytyčujeme cíle dlouhodobé, životní. Tyto cíle nám pomáhají uvědomovat si, kam vlastně ve svém životě směřujeme, a jsou odrazem našich hodnot. U bezdomovců bývá potřeba seberealizace potlačena, nebo schází úplně. Mají sklon rezignovat na vše, všechno vzdávat, o nic neusilovat. Jediným

životním cílem mnohdy bývá sehnat si něco k jídlu a najít místo k přespání. Ztrácejí zájem o svůj zevnějšek i hygienické návyky. (Vágnerová 2004:753) Vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti u nich chybí pracovní etika a motivace hledat si práci, nemají zájem získávat nové dovednosti. (Mareš, Syrovátka, Vyhlídal 2003:38) Pokud mají potřebu ukázat druhým, co dokážou, může to být dosti nestandardním způsobem. „Jeden bezdomovec se před lidmi svléká do naha a je spokojen, když zaujme jejich pozornost. Bez ohledu na to, zda se mu smějí, fotografují jej nebo dávají najevo své pohoršení. Nic jiného nedovede, a tak se prezentuje tím, co dokáže.“ (Vágnerová 2004:752).

6) Potřeba otevřené budoucnosti

Bezdomovci často od života nic neočekávají a proto nic neplánují. Někdy mluví o tom, že jejich život se v budoucnu změní, ale často nejsou ochotni vynaložit potřebné úsilí, takže vymanit se z životního stylu bezdomovce se podaří pouze malému procentu z nich. (Hradecký 2005) Neochota změnit svůj pohled na život, nezáměr stanovovat si cíle a důsledně na nich pracovat bývá v práci s bezdomovci největším problémem.

Někteří nejsou schopni uvažovat o dlouhodobých následcích svého jednání. Jeden z nich uvádí: „Byl jsem hloupej. Po otci jsem zdědil v Děčíně dům, ale v roce 88 mi v hospodě jeden policajt zaplatil pár piv a panáků a já mu dům za 25 tisíc prodal. Když jsem se pak vrátil z výkonu trestu - za ukradenou bundu jsem dostal půldruhého roku -, neměl jsem kam jít. (...) Ted' žiju tak, že večery trávím v hospodě, když zavrou, tak nasednu do tramvaje a můžu chvíli spát.“ (Vágnerová 2004:752)

Pokud bychom to shrnuli, stav bezdomovectví má vliv na chování, prožívání i osobnost člověka. Čím déle bezdomovectví trvá, tím horší bývají psychické dopady a tím nižší je úroveň sebeúcty. Při náhlém ocitnutí se bez domova se člověk snaží svou situaci řešit a najít způsoby, jak se dostat zpátky - možná obnovit vztahy s rodinou, najít práci, někde se ubytovat. Život na ulici ho děsí, a proto se snaží něco dělat. Cokoliv, co by mohlo jeho kritickou situaci změnit. (Bajer 2006:36) Pokud je však člověk na ulici dlouhodobě, v některých případech v podstatě celý život, mnohé psychické potřeby postupně vyhasínají nebo jsou potlačovány. Člověk na ulici je druhými opovrhován a nakonec i on sám sebe začne vnímat jako bezdomovce a namlouvá si, že o změnu a návrat do společnosti už vlastně nestojí. Hlavní je mít něco k jídlu a nějak prostě přežít ze dne na den.

Tato rezignace bývá největší překážkou při snaze sociálních pracovníků o reintegraci bezdomovců do společnosti. Samozřejmě že někteří klienti sociálních služeb pravidla a

normy chápou a jsou schopni i ochotni se jimi řídit. Ale obecně bývají bezdomovci popisováni jako nekonformní, konfliktní osobnosti, které odmítají hodnoty a normy většinové společnosti - buďto je nechápou, nebo se jimi nejsou ochotni řídit. Tím, zda jsou klienti v azylových domech konfliktní, zda se u nich projevuje neochota spolupracovat na jejich znovuzařazení do společnosti a zda se v tomto liší chování mužů a žen, se zabývalo výzkumné šetření, jehož výsledky jsou prezentovány v poslední části textu. Nyní se však budeme věnovat, jaké pomoci se osobám bez domova dostává ze strany společnosti a jaký je účel této pomoci.

6 Pomoc bezdomovcům ze strany společnosti a účel této pomoci

Tato kapitola stručně shrnuje služby, které společnost bezdomovcům nabízí, a snaží se poukázat na to, že poskytování těchto služeb slouží mechanismům sociální kontroly.

6.1 Služby pro osoby bez domova a jejich cíle

Zařízení pro osoby bez domova bychom mohli roztrždit do čtyř skupin podle toho, na jaké potřeby svých klientů se zaměřují. Jsou to nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy a domy na půli cesty. (Průdková, Novotný 2008:42) Bývá to tak, že nejdříve bezdomovec využívá služeb denních center, kde má možnost uspokojit ty potřeby, které v pyramidě potřeb tvoří základnu. Pokud projeví zájem, může dále využít služeb, které mu nabízejí také bydlení a kde je již kladen důraz na individuální naplňování cílů, které si klient stanoví s pomocí sociálního pracovníka. Cílem je pomoci bezdomovcům, aby došlo k obnově jeho sociálního fungování. Základem je jednak víra, že pokud bude mít klient informace a podporu, je schopen tohoto cíle dosáhnout, a jednak pochopení toho, zda a k čemu chce bezdomovec pomoci. Reintegrace do společnosti totiž nemusí být to, o co klient usiluje - někteří jsou přesvědčeni, že v tomto směru cizí pomoc nepotřebují a jiní možná ztratili víru, že by se to mohlo podařit. (Průdková, Novotný 2008:40) Vždy by se tedy ke každému klientovi mělo přistupovat individuálně - jinak se bude pracovat s tím, kdo svou situaci chápe jako momentální krizi a který je ochoten plně spolupracovat, aby mohlo dojít k jeho zpětnému zařazení do „normálního“ života, a jinak se bude pracovat s tím, kdo odmítá pomoc úřadů, sociálních pracovníků i zdravotnických zařízení či vůči těmto institucím projevuje nedůvěru. (Šupková 2007:32-33)

1) nízkoprahová denní centra

Tato centra umožňují bezdomovcům uspokojit své biologické potřeby - jídlo, teplo, místo k odpočinku, hygienu, oděv. Díky těmto službám se může dát „do gala“; pokud je totiž vyčerpaný a zanedbaný, „není považován za důstojného partnera při jednání s úřady a s potenciálními zaměstnavateli.“ (Schwarzová 2005:322). Klientům se zde také dostává sociálního poradenství, neboť jednání s úřady bývá problematickou záležitostí i lidí bydlících, natož lidí, kteří často nemají v pořádku doklady. Člověk je posílán z místa na místo, vyvolává to v něm úzkost a nerozumí tomu, co se po něm chce. (Šupková 2007:32) Pokud mají někteří negativní zkušenosti s úřady, často se uzavírají jakékoliv spolupráci. Je proto důležité, aby byli informováni o svých právech a povinnostech, a aby jim někdo s vyřizováním formalit pomohl. (Pešek 2007:37)

2) ubytovny

Ubytovny (nebo „azylové ubytovny“) nabízejí krátkodobé ubytování - obvykle několik dnů nebo týdnů - a zpravidla nabízí bydlení na vícelůžkových pokojích, kde není soukromí. Tato služba obvykle pomáhá překlenout krizovou situaci, nepočítá s dlouhodobým pobytem.

3) azylové domy

Pobyt v azylovém domě bývá dlouhodobější - několik měsíců, někdy i roků, a zajišťuje ubytování a stravu. Nabízí také občanskou pomoc a pomoc při obstarávání osobních záležitostí, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. (Hradecký a kol. 2007) Během zdejšího pobytu se očekává, že klient bude svou situaci řešit a povede to až k jeho opětovné soběstačnosti. Pokoje bývají samostatné a klienti se podílejí na úhradě výdajů spojených s ubytováním. U nás bývají azylové domy pro muže, pro ženy a pro matky (otce) s dětmi.

4) domy na půli cesty

Domy na půli cesty bývají určeny mladým lidem, kteří pocházejí z negunkčního rodinného prostředí nebo vycházejí z institucí. Toto zařízení jim poskytuje dočasné ubytování, pomoc při uplatňování jejich práv a obstarávání osobních záležitostí. Klienti

procházejí sociálním tréninkem zaměřeným na rozvoj psychosociálních dovedností s cílem postupného zapojování do samostatného života. Cílem je integrace do běžné společnosti, ekonomická nezávislost klientů a podpora smysluplného trávení volného času. Klienti si zde rozvíjí osobnost a své vztahy k lidem i společnosti.

6.2 Sociální služby jako nástroj překonání exkluze

Existující služby pro bezdomovce bychom mohli také rozdělit na služby, které se snaží jedincům alespoň v omezené míře zajistit prostředky k tomu, aby mohli přežít. Do druhé skupiny služeb by potom patřily ty, které se snaží nejenom pomoci přežít, ale také udržet si svůj status či ho znovu nabýt. S tím souvisí také rozlišení stavu „chudoby“ a „sociální exkluze“. (Mareš 2000:285-286)

Pokud mluvíme o chudobě, zajímá nás problém distribuce bohatství. Mluvíme-li však o sociální exkluzi, zabýváme se spíše problémem oslabení pout, která společnost s daným jedincem spojují. Neměli bychom zapomínat, že problém bezdomovectví není pouze problémem chudoby, ale v dnešní době je to vnímáno spíše jako stav sociální exkluze. A exkluze „jako anomická situace ohrožuje sociální kohezi.“ (tamtéž) Je chápána jako „společenské zlo.“ (Mareš, Sirovátka 2008:277) Je tedy nutné toto zlo v co největší míře vymýtit, neboť zvyšuje riziko odcizení některých skupin (v našem případě bezdomovců) a stupňování nepřátelství těchto skupin vůči společnosti. Společnost se snaží proti tomuto vyloučení svými prostředky bojovat. Tento „boj“ vychází jednak z toho, že základní životní standard (bydlení, vzdělání, zdraví, služby a práce) je právem každého jedince, a z toho, že každý jedinec, který se zbavuje práv participovat ve společnosti, se zbavuje také povinností, jež vůči společnosti má. (tamtéž, 272-273)

Neschopnost vyloučených jedinců či skupin participovat „na ekonomickém, politickém, kulturním a sociálním životě společnosti totiž není jen jejich osobním rizikem, ale také představuje riziko i pro společnost. Vede totiž k odcizení se vylučovaných hlavnímu proudu společnosti, jeho hodnotám a institucím.“ (Duffy 1995, cituje Mareš, Sirovátka 2008:276)

Cílem služeb pro bezdomovce tedy není jen pomoci jim přežít či uspokojit jejich primární potřeby, neboť bezdomovectví nesouvisí pouze s nedostatkem hmotných statků. Tyto služby jsou také mechanismem sociální kontroly, kterým se společnost chrání, a nástrojem sociálního začleňování, který má překonat exkluzi, která je ohrožující i pro samotnou společnost.

6.3 Odmítání sociálních služeb a vnucování „správných“ problémů

Dalo by se říci, že služby pro bezdomovce svým klientům vytváří příznivé podmínky k tomu, aby se znovu integrovali do společnosti. Nabízí jim poradenskou pomoc, aby si byli schopni vyřídit doklady a dávky či najít zaměstnání, a možnost uspokojit své základní potřeby. Sociální pracovníci s nimi vytvářejí individuální plány, které by měly krok za krokem vést k samostatnosti a samostatnému bydlení, „normálnímu“ životu. Často však narážejí na nepřekonatelnou překážku - nezájem klientů o tento návrat.

Vágnerová (2004:748) uvádí zkušenost jistého sociálního pracovníka:

„Dokážou se celé dny válet na trávníku anebo na ulici mezi odpadky a vyžebrať si nějakou tu korunu na chleba nebo na alkohol, ale svůj životní styl měnit nechtějí. A možná by to už ani nedokázali.“

Dalrymple (2005:141) uvádí příklad muže, který tvrdil, že od té doby, co se stal bezdomovcem, „má více příhod, zájmů a zábavy, než když se držel na úzké cestě ctnosti, která vede přímo do penze.“

Pešek (2007:41), který se zabývá bezdomovci z pohledu zdravotní péče, konstatuje, že „stát na bezdomovce a na jejich problémy nezapomněl; problém je spíše v nechuti a odmítání nabízené zdravotní péče některými z nich, v zatvrzelém odmítání zbavit se svých špatných sociálních a hygienických návyků, a často agresivním a kriminálním jednáním, které tlumí ve spoluobčanech pocit soucitu a sounáležitosti. Pomyslný kruh se tak uzavírá a není z něj cesta ven. Zdravotnická zařízení se pak vyhýbají příjmu takových pacientů.“

Sociální pracovníci se často setkávají s tím, že bezdomovci dávají přednost svobodě, protože život po zařízeních jim nevyhovuje a připadá jim svazující. I přes péči těchto pracovníků už dopředu ví, že se ke svému způsobu života zase vrátí, ať mu nabídnou cokoliv. (Dalrymple 2005:143)

6.3.1 Proč bezdomovci odmítají služby jim určené

V rámci výzkumného šetření Proč lidé spí venku a kdo jsou tito lidé, které zde již bylo zmíněno, se výzkumníci snažili zjistit, proč místní bezdomovci nepřijímají služby pro bezdomovce.

Bezdomovci, kteří byli osloveni v Havířově během streetworku, nejčastěji odpovídali „nevím“, a to ve více než 50 %. Pětina respondentů uvedla, že ubytování v zařízení pro bezdomovce je drahé. 11 % respondentů uvedlo, že tam ubytování byli, ale ukončili jim smlouvu. 8 % dotazovaných odmítá bydlet ve společném zařízení, 4% dotazovaných uvedlo „mám jiné povinnosti“, ale ze závěrečné zprávy není zřejmé, o jaké povinnosti jde. 3 % respondentů prý byla v tomto zařízení ponižována.

Zcela odlišně odpovídali klienti v pražské poradně. Převážná většina (86 %) uvádí jako důvod nepřijímání služeb pro bezdomovce špatné zkušenosti se zaměstnanci. 12 % jich má špatné zkušenosti s ostatními klienty těchto zařízení. 2 % respondentů se cítí být soběstační, tyto služby nepotřebují.

S velice různorodými odpověďmi se setkali streetworkeri během streetworku v Praze. 29 % dotazovaných je přesvědčeno, že na ulici to je lepší, jsou tam zvyklí a dokážou se o sebe postarat sami. Pětina klientů má pocit, že v zařízení pro bezdomovce nemají soukromí, vadí jim ostatní klienti. Přibližně stejný podíl respondentů si stěžuje na to, že to stojí peníze. 12 % respondentů má pocit, že tato zařízení připomíná kriminál a vadí jim pravidla. O něco méně jich uvedlo, že jim vadí jednání pracovníků v zařízeních. Desetina respondentů uvedla zcela jiný důvod nebo neodpověděla vůbec. (Hradecký 2005)

Pokud bychom to shrnuli, někteří bezdomovci se o sebe chtějí starat sami, jiní nechtějí bydlet s společně s jinými či dodržovat pravidla zařízení. Někdy toto odmítání také vychází z nějakých nepříjemných zkušeností s pracovníky azylových domů nebo neochoty za ubytování platit. Zkušenosti streetworkerů také ukazují, že pokud je mezi bezdomovci pár, raději jsou spolu na ulici než každý sám ve svém azylovém domě. (Hradecký 2005:13-14)

6.3.2 Vnucování životního stylu a „správných“ problémů

Pokud se zabýváme tím, že někteří bezdomovci odmítají využívat služby, které jsou pro ně určeny, měli bychom také uvažovat nad tím, proč by tyto služby vlastně měli přijímat.

Mezi autory, kteří se v českém prostředí zabývají problematikou bezdomovectví, má zcela netradiční pohled na tento problém Zatloukal (2006), jež nabízí sociologický pohled na vztah mezi bezdomovci a společností.

Na bezdomovce se lze dívat jako na „cizince“, kteří rezignovali na prostředky i cíle

společnosti, naučili se být spokojeni s málem a relativně jsou se svou situací spokojeni.⁸ Ale stávají se jakýmsi vetřelci, neboť v podstatě zpochybňují to, co je v naší společnosti považováno za žádoucí a správné. Proto se společnost snaží zjednat nápravu, snaží se je motivovat ke změně, která by je dostala zpět do „normálu“. Chce, aby začali toužit po vyšším komfortu, chce jim vzít jejich relativní spokojenost a motivovat je k výkonu. Je nutné, aby se přizpůsobovali pravidlům hry, kterou hraje celá společnost, neboť jinak „se stávají nevypočitatelnými a neovladatelnými podobně jako náboženští fanatici, teroristé nebo anarchističtí buřiči.“ (tamtéž,91)

Otázkou je, zda jim ale skutečně můžeme nabídnout něco lepšího, než mají nyní. „V podstatě bychom jejich stávající problémy (...) nahradili problémy jinými, těžko říci, zda menšími (...). Svým způsobem tedy při práci s bezdomovci nejde o prosté odstraňování jejich problémů, ale o to, aby (...) přestali mít 'nepřijatelné' problémy a začali mít ty správné problémy, které mohou i ostatní 'přizpůsobení' jedinci ve společnosti akceptovat, rozumět jim a také je sdílet.“ (tamtéž,92)

Z problémového cizince se tak dělá problémový našinec. Zatloukal (2006) je přesvědčen, že je nutné poskytovat bezdomovcům takové služby, které jim budou skutečně užitečné. Také nabízí určitý „návod“, jak by toho mohlo být dosaženo:

1. k bezdomovcům přistupovat s respektem
2. hledat na klientech to, co si zaslouží ocenění a co u nich funguje
3. pracovat s klientem na jeho cílech
4. služby přizpůsobit skutečným přáním a potřebám
5. získávat od nich zpětnou vazbu (zda vnímá, že se naplňováním cílů pro něho samotného něco zlepšuje)
6. neustálá reflexe a kontrola dosahování cílů, aby nebylo služeb zneužíváno a aby se klienti nestali na těchto službách závislí. (tamtéž,93)

Na bezdomovce je někdy negativně pohlíženo právě z důvodu, že odmítají služby, které jim jsou nabízeny, a proto tedy jsou za svůj život plně zodpovědní. Je to jejich „existencionální volba“, i když většina lidí obtížně přijímá, že si může někdo tenhle způsob života někdo svobodně zvolit. (Dalrymple 2005:143) Pokud bychom jim reintegraci, kterou z nejrůznějších důvodů odmítají, vnucovali, znamenalo by to, že nerespektujeme jejich právo vybrat si svobodně svůj životní styl.

7 Konfliktnost klientů azylových domů

⁸ Zatloukal (2006) parafrázuje Mertona (2000), který rozlišuje 5 způsobů individuální adaptace: konformitu, inovaci, ritualizaci, únik a rebelii. Bezdomovci jsou řazeni mezi jednotlivce volící únikovou strategii.

V předchozích kapitolách jsme si uvedli, že snaha za každou cenu reintegrovat bezdomovce do společnosti je nástrojem kontroly společnosti a snahou zachovat její kohezi a řád, ale na druhé straně by to mohlo být chápáno jako omezování osobní svobody jednotlivce vybrat si svůj životní styl. Pokud však osoba bez domova přijme nabízené služby, je nutné, aby přijala také odpovědnost, kterou to obnáší. Od klientů se vyžaduje, aby svou situaci řešili, nemá to za ně nikdo dělat. Sociální pracovníci jsou od toho, aby jim poskytli potřebnou pomoc a podporu; ne aby za ně řešili jejich problémy. Někdy mají klienti zkreslené představy o tom, co jim daná organizace může nabídnout, a proto mohou pociťovat zklamání, když se jejich očekávání nenaplní. (Vidovičová 2007:54) Musí také dodržovat pravidla zařízení, která by vždy měla sloužit ke zkvalitnění života obyvatel zařízení. (Bajer 2006:42) Někteří však tato pravidla chápou jako omezování svobody a mezi nimi a pracovníky (či ostatními klienty) dochází ke konfliktům, které mohou vyústit až k vyloučení klienta z užívání služeb.

Ačkoliv jsme vzhledem k původně zamýšlenému zaměření práce chtěli provést výzkum veřejného mínění zaměřeného na solidaritu veřejnosti vůči bezdomovcům, po konzultaci jsme na doporučení vedoucí práce provedli výzkumné šetření zaměřující se na konfliktnost klientů azylového domu pro ženy a matky s dětmi a azylové ubytovny pro muže.

7.1 Metodologie a cíle šetření

Šetření bylo provedeno ve dvou vybraných azylových zařízeních. S ohledem na cíle šetření to byl Azylový dům pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích a Azylová ubytovna pro muže ve Žďáře nad Sázavou (která má také charakter azylového domu). Výzkumnými nástroji byly 3 typy dotazníků - pro klienty, pro pracovníky azylových domů a pro vedoucí zařízení. 3 typy dotazníků byly použity proto, abychom zvýšili validitu výsledků tím, že jsme se dotazovali jak klientů, tak pracovníků. V dotazníku pro vedoucí zařízení šlo spíše o obecné a statistické údaje. Dotazníky jsou zveřejněny v příloze.

Muži (klienti) vyplňovali dotazník sami, neboť dotazování probíhalo za nepřítomnosti výzkumníka. Díky vedoucí zařízení, která ke svěřenému úkolu přistupovala velice zodpovědně, dotazník vyplnilo 18 klientů, což představuje 100 % návratnost. Při sběru dat v azylovém domě pro ženy měl výzkumník možnost být přítomen a ženám (klientkám) byly otázky z dotazníku předčítány, odpovědi zapisoval sám výzkumník.

Možnost samovyplnění dotazníku využila pouze 1 klientka. Dotazník vyplnilo 13 klientek z 20. Výhodou samovyplňování bylo, že všichni oslovení byli ochotni dotazník vyplnit, avšak některé otázky záměrně přeskočili. Na druhou stranu klientky, které byly dotazovány tazatelem, odpovídaly zpravidla na všechny otázky v dotazníku, avšak některé z nich se výzkumného šetření za přítomnosti tazatele odmítly účastnit. Od pracovníků bylo získáno 13 vyplněných dotazníků - 5 dotazníků vyplnili pracovníci azylové ubytovny pro muže, 6 dotazníků vyplnili pracovníci azylového domu pro ženy a 2 dotazníky vyplnili vedoucí těchto zařízení.

Cílem šetření bylo zjistit, zda v těchto konkrétních azylových domech existuje konfliktnost ze strany klientů a zda jsou muži konfliktnější než ženy. Další stránkou věci, která nás zajímala, bylo to, zda muži porušují jiná pravidla než ženy.

Hypotézy byly formulovány takto:

1. Muži jsou konfliktnější než ženy.
2. Muži porušují jiná pravidla než ženy.

Výsledky lze samozřejmě vztáhnout vzhledem k omezenosti výzkumného vzorku pouze na klienty konkrétních dvou azylových zařízení, kde jsme šetření prováděli.

7.2 Charakteristika klientů

V Azylové ubytovně pro muže ve Žďáře nad Sázavou je v současné době 18 klientů. Jsou považováni za „lepší“ skupinu bezdomovců oproti těm, kteří se potulují kolem nádraží a pod mostem u řeky. Zařízení uspokojuje poptávku po azylovém ubytování. Klienti většinou azylovou ubytovnu kontaktují přímo nebo díky streetworkerům či nějaké instituci (úřad, věznice...), popřípadě jim zde ubytování zařídí někdo z kamarádů. S každým klientem je veden plán osobních cílů, plány se daří naplňovat asi z 10 %. Největší překážkou bývá alkohol a nezájem pracovat na nich. Vedoucí zařízení uvádí, že většina klientů je ochotna řídit se řádem ubytovny, ke konfliktům však dochází.

V Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích je v současné době 20 klientek. Jedná se převážně o ženy sociálně nepřízpůsobené, neplatičky nájmu, ženy vyloučené z trhu práce (bez pracovních návyků, nedokončeného vzdělání), ženy, kterým nefungují vztahy v rodině. Do azylového domu se dostávají nejčastěji prostřednictvím nějaké instituce (policie, nemocnice, oddělení péče a právní ochrany dětí...) spíše, než aby azylový dům kontaktovaly samy. Vedoucí zařízení uvedla, že azylový dům poptávku ve městě uspokojuje. S každou klientkou je taktéž veden plán osobních cílů, překážkou

při jejich naplňování je též nezájem z jejich strany.

Objevily se zde odlišnosti v rozložení věku mužů a žen. Více než 2 třetiny mužů jsou starší 46 let. Ve věku do 25 let zde naopak nebyl nikdo. Naproti tomu žen starších 46 let byla necelá polovina, třetina jich byla ve věku 36- 45 let a 2 ženy uvedly věk do 25 let. Co se týká vzdělání, nejvíce mužů (10 z 18) i žen (10 ze 13) mělo základní vzdělání, třetina mužů a 23 % (3 ze 13) žen mělo středoškolské vzdělání. Vyšší odborné vzdělání uvedl pouze 1 muž. Muži jsou tedy v průměru starší a vzdělanější než ženy.

Rozdíly mezi muži a ženami jsou také co se týká délky pobytu a opakovaného ubytování v azylovém zařízení. Zatímco všechny ženy uvedly, že předtím v žádném jiném azylovém domě nepobývaly a v tomto azylovém domě žádná z nich nepobývá víc než rok (smlouva mezi klientkou a azylovým domem je uzavírána pouze na 1 rok), mužů, kteří dříve nepobývali v žádném jiném azylovém zařízení, je pouze 56 % a víc než rok zde pobývá skoro polovina klientů. V azylové ubytovně je totiž možné původní smlouvu uzavřenou na rok prodloužit. 1 z klientů zde pobývá již osmým rokem.

Více než polovina mužů pobírá důchod, z toho 1 zároveň pracuje brigádně, 3 muži z 18 jsou zaměstnaní a pětina mužů uvedla, že si práci aktivně hledá. Naproti tomu jedna třetina žen je na mateřské dovolené, stejný podíl jich pracuje. 3 ženy ze 13 si hledají práci, stejný podíl klientek pobírá důchod.

7.3 Hypotéza 1: Muži jsou konfliktnější než ženy.

Podíl klientů azylové ubytovny, kteří byli v průběhu posledních 3 let vyloučeni z užívání služeb za porušování pravidel, činí 5,3 %. Podíl klientek azylového domu pro ženy a matky s dětmi, které byly vyloučeny z užívání služeb z téhož důvodu, činí 10,8 %.

Pracovníci azylových zařízení považují za konfliktní průměrně třetinu mužů a desetinu žen. Konflikty s klienty však musí častěji řešit pracovníci azylového domu pro ženy. Na otázku, jak často musí řešit s klienty nějaký konflikt, 3 pracovníci ubytovny z 5 nejčastěji volili odpověď „každý měsíc“, kdežto pracovníci azylového domu pro ženy volili nejčastěji odpověď „téměř každý den“ (4 ze 6). Navíc si stěžují, že klientky nedodržují zásady slušnosti a nemají respekt k sobě navzájem ani k personálu.

U mužů i žen podle vedoucích zařízení existuje nezájem naplňovat individuální plány.

Ženy stejně jako muži však mají podle svého mínění k pracovníkům převážně „velmi dobrý“ či „spíše dobrý“ vztah. Muži a ženy odpovídali podobně i co se týká vztahů, které

k sobě mají „spolubydlící“ navzájem. Nikdo k klientů ani klientek nemá pocit, že by ho (nebo jí) ostatní nějak obtěžovali, ani nevedl, že by měl (měla) s druhými často spory a docházelo mezi nimi k hádkám.

V obou azylových zařízeních tedy podle vyjádření pracovníků ke konfliktům dochází, ačkoliv klienti si to nepřipouští. Původní hypotézu však nelze přijmout, neboť se neprokázala souvislost mezi konfliktností a pohlavím klientů.

7.4 Hypotéza 2: Muži porušují jiná pravidla než ženy.

Všichni dotazovaní zaměstnanci v azylové ubytovně uvedli, že klienti (muži) nejčastěji porušují pravidla spojená s alkoholem (buď pravidlo o maximální povolené hladině alkoholu v krvi při pohybu v azylové ubytovně nebo o zákazu konzumace alkoholu v ubytovně). Ojediněle se zde objevuje porušování pravidla o dodržování hygieny a příchodu do 22 hodin. Zpravidla je však uváděno pouze 1 nejčastěji porušované pravidlo.

Naproti tomu pracovníci azylového domu pro ženy ve všech případech uvádějí kombinaci několika pravidel. 4 pracovníci azylového domu pro ženy uvedli, že nejčastěji je porušováno pravidlo spojené udržováním pořádku a pravidelným úklidem a pravidla spojená s hlídáním dětí (matky mají povinnost neustále si hlídat své děti a nenechávat je bez dozoru). Dále si pracovníci stěžují na neslušné chování dětí i dospělých klientek, kouření v prostorách, které pro to nejsou vyhrazeny, nedovolené návštěvy a nečasné platby za poskytované služby, ojediněle na nedovolené užívání alkoholu. Když jsme se klientů dotazovali, jaké pravidlo by oni sami nejraději zrušili, 2 třetiny mužů se vůbec nevyjádřily. 9 z 13 žen by nezrušilo žádné pravidlo, 1 považuje za zbytečné neustálé hlášení odchodů a příchodů. 3 ženy se shodly na tom, že by chtěly mít otevřenou kuřárnu přes den, aby nemusely chodit kouřit ven. Pracovníci si toto přání klientek uvědomují, ale podle slov jednoho z nich by tam potom zřejmě některé z nich trávily celý den.

Pokud bychom to shrnuli, nejčastěji porušovaným pravidlem klienty jsou pravidla týkající se požívání alkoholu, což uvedli všichni dotazovaní pracovníci. Naproti tomu v azylovém domě pro ženy si nejčastěji pracovníci stěžovali na porušování pravidla spojeného s hlídáním dětí a dodržováním pořádku. Původní hypotézu o tom, že muži porušují jiná pravidla než ženy, bychom tedy mohli přijmout.

8 Závěr

Cílem předchozího textu bylo seznámit čtenáře s vybranými aspekty bezdomovectví. Nejdříve jsme se snažili přiblížit, jaké problémy a nejasnosti jsou spojeny s definicí pojmu „bezdomovectví“ a „bezdomovec“. Dosud nebyla přijata žádná univerzální definice, která by jednoznačně odlišila bezdomovce od těch ostatních, neboť bezdomovectví není vnímáno pouze jako stav člověka, který nemá kde bydlet, ale je spojováno také s bydlením nevyhovujícím, bydlením v institucích a často je to jev, který jde ruku v ruce s neschopností přizpůsobit se nárokům společnosti a sociálním vyloučením. Bezdomovectví bývá obecně rozlišováno na skryté, zjevné a potenciální.

Dále jsme se zabývali příčinami bezdomovectví. Ty bývají rozdělovány na objektivní (uspořádání společnosti) a subjektivní (životní okolnosti konkrétního jedince). Z výzkumných šetření vyplývá, že osoby bez domova považují za nejčastější příčinu svého stavu rodinné či vztahové problémy. Ti, kdo byli v rámci šetření osloveni na ulici, připouští větší míru osobní zodpovědnosti za své bezdomovectví, než ti, kdo byli osloveni v sociálním zařízení.

Další část byla zaměřena na postoj veřejnosti k osobám bez domova. Z výzkumů vyplývá, že veřejnost má k bezdomovcům postoj negativní, který často vyplývá ze stereotypizace a zobecňování nepříjemných zkušeností s některým z bezdomovců. Většina lidí je přesvědčena o dobrovolnosti bezdomovectví a o tom, že ve většině případů bezdomovectví vyplývá z osobních vlastností bezdomovců (neochota se podřízovat, lenost a podobně). Negativní pohled na bezdomovce mohou utvrzovat také média, neboť tam bývají bezdomovci spojováni nejčastěji s kriminálním či nevhodným chováním a alkoholismem.

Dále se text zaměřil na osobnost bezdomovců a jejich potřeby. Sociální handicap bývá často příčinou i důsledkem bezdomovectví. Pro mnohé je obtížné orientovat se ve světě, selhávají, když mají řešit nějakou náročnější situaci, nedokážou jednat účelně. Nejčastějším zdravotním problémem bývají deprese a psychické poruchy, neboť život na ulici je poznamenává. Jejich základní potřeby nebývají na ulici dostatečně uspokojovány, což vede k tomu, že jsou otupeny nebo úplně potlačeny. Práce s takovým člověkem je velice obtížná, neboť má sklon na vše rezignovat a často při pokusu o reintegraci nespolupracuje, při práci s ním dochází ke konfliktům.

Předposlední část stručně shrnula sociální služby pro bezdomovce a poukázala na jejich cíl. Tyto služby se především snaží o reintegraci bezdomovců do „normálního“

života. Nevychází pouze z principu solidarity a touhy pomáhat chudým a potřebným, ale tyto služby jsou také nástrojem sociální kontroly a překonání sociální exkluze, neboť tato exkluze narušuje sociální kohezi společnosti a je nutné ji tedy co nejvíce eliminovat. Na druhou stranu mohou být tyto snahy chápány jako vnucování životního stylu, jaký má většinová společnost, neboť mnozí bezdomovci o tuto reintegraci nemají zájem a služby, které jim jsou adresovány, odmítají. Pokud však osoby, které ztratily domov, nabízené služby přijímají, musí také přijmout odpovědnost, kterou to obnáší. Musí svou situaci aktivně řešit a podřizovat se pravidlům, která si sociální zařízení stanovují. Výzkumné šetření, jehož výsledky jsou prezentovány v poslední části textu, bylo zaměřeno na konfliktnost a porušování pravidel klientkami Azylového domu pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích a klienty Azylové ubytovny ve Žďáře nad Sázavou. Výsledky šetření ukázaly, že nelze jednoznačně tvrdit, že by muži v azylovém zařízení byli konfliktnější než ženy, neboť za konfliktní bylo pracovníky označeno v průměru více mužů než žen, ale na druhou stranu s ženami musí pracovníci řešit konflikty častěji a stěžují si na to, že nedodržují pravidla slušnosti. Ukázalo se, že muži v azylové ubytovně porušují nejčastěji pravidla spojená s požíváním alkoholu, kdežto ženy mají nejvíce problémy s hlídáním svých dětí a s udržováním pořádku a pravidelným úklidem.

Tento text by mimo jiné mohl být příspěvkem k diskuzi o tom, zda je možné bezdomovectví považovat za důsledek nedostatku solidarity ve společnosti. Ukázali jsme si, že česká společnost ve smyslu veřejnosti není příliš solidární vůči bezdomovcům. Na druhou stranu česká společnost ve smyslu státu a jeho sociální politiky je vůči bezdomovcům štědrá, ať už to je z principu solidarity a touhy pomáhat potřebným či jako nástroj sociální kontroly a nástroj reintegrace. Mnozí bezdomovci však tyto služby odmítají a když už nějakou formu pomoci přijmou, často nechápou její účel, totiž zařadit se zpět do „normálního“ života.

Použitá literatura

- Bajer, P. (2006). „Společnost neposkytuje bezdomovcům dostatečné služby.“ *Sociální práce* 17:40-42.
- Bajer, P. (2006). „U člověka bez domova se zvýrazňuje deprivácia z nedostatočně uspokojených potrieb.“ *Sociální práce* 17:36-39
- Dalrymple, T. (2005). *Život na dně. Světový názor, který vytváří spodinu společnosti.* Praha: Academia.
- Hradecká, V., I. Hradecký (1996). *Bezdomovství - extrémní vyloučení.* Praha: Naděje. [online] URL: http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Bezdomovstvi-extremni_vyloucení.pdf (cit.1.3.2009)
- Hradecký, I. (2005). *Profily bezdomovství v České republice. Proč spí lidé venku a kdo jsou tito lidé.* Praha. [online] URL: <http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Proc%20spi%20lide%20venku%20a%20kdo%20jsou.pdf> (cit. 1.3.2009)
- Hradecký, I. (2006). *Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor. Profily bezdomovství v České republice.* Praha. [online] URL: <http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Konflikt,%20bezdomovci%20a%20verejny%20prostor%20-%20tematicka%20zprava%202006.pdf> (cit. 1.3.2009)
- Hradecký, I. a kol. (2004). *Sčítání bezdomovců Praha 2004. Zpráva o projektu.* Praha: Arcidiecézní charita Praha, Armáda spásy, Městské centrum sociálních služeb a prevence, Naděje. [online] URL: <http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Scitani%20bezdomovcu%20Praha%202004.pdf> (cit. 1.3.2009)
- Hradecký, I. a kol. (2007). *Definice a typologie bezdomovství.* Praha: Naděje. [online] URL: <http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Publikace%20Definice%20a%20typologie%20bezdomovstvi.pdf> (cit. 1.3.2009)
- Jencks, J. (1994). *The Homeless.* Harvard: Harvard University Press.
- Kopřivová, J. (2006). „Jak se bydlí brněnským bezdomovcům.“ *Sociální práce* 17:22-24.
- Kostecký, T. (2005). „Postoje obyvatel k situaci na trhu s bydlením a bytové politice: existují v České republice ‚housing classes‘?“ *Sociologický časopis* 41:253-270.
- Koukolík, F., J. Drtilová (1996). *Vzpouřa deprivantů. O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci.* Praha: Makropulos.
- Mareš, P. (2000). „Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení.“ *Sociologický časopis* 36:285-297.
- Mareš, P., T. Sirovátka (2008). „Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování

(inkluze) - koncepty, diskurz a agenda.“ *Sociologický časopis* 44:271-294

- Mareš, P., T. Sirovátka, J. Vyhlídal (2003). „Dlouhodobě nezaměstnaní - životní situace a strategie.“ *Sociologický časopis* 39:37-54
- Matoušek, O. (2003). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
- *Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006*. Praha: MPSV ČR.
- Pešek, J. (2007). „Postavení bezdomovců ve zdravotnických zařízeních v ČR.“ In: *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada Publishing, a.s. [online] URL: <http://www.nadeje.cz/vz/zpb.pdf> (cit. 1.3.2009)
- Petřík, M. a kol. (2006). „Projekt Sčítání bezdomovců v městě Brně.“ *Sociální práce* 17:43-47.
- Průdková, T., P. Novotný (2008). *Bezdomovectví*. Praha: Triton.
- Schwarzová, G. (2005). „Sociální práce s bezdomovci.“ In: *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.
- Slezáková, L. (1998). *Pomoc mladistvým bez rodinného zázemí propuštěným z ústavních zařízení*. [online] URL: www.vupsv.cz/slezak.pdf (cit. 1.1.2009)
- Sýkorová, D. (2006). „Od solidarity jako základu intergeneračních vztahů v rodině k ambivalenci a vyjednávání.“ *Sociologický časopis* 42:683-699.
- Šafr, J., I. Bayer, M. Sedláčková (2008). „Sociální koheze. Teorie, koncepty a analytická východiska.“ *Sociologický časopis* 44:247-269.
- Šupková, D. (2007). „Průzkum poskytování zdravotní péče o bezdomovce.“ In: *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada Publishing, a.s. [online] URL: <http://www.nadeje.cz/vz/zpb.pdf> (cit. 1.3.2009)
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- *Velký sociologický slovník* (1996). Praha: Karolinum.
- Vidovičová, H. (2007). „Psychologická krizová intervence pro osoby bez přístřeší.“ In: *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada Publishing, a.s. [online] URL: <http://www.nadeje.cz/vz/zpb.pdf> (cit. 1.3.2009)
- Zatloukal, L. (2006). „Bezdomovci a poskytovatelé sociálních služeb v moderní společnosti - trochu jiný pohled.“ *Sociální práce* 17:87-95

PŘÍLOHY

Příloha I: Dotazník pro vedoucí zařízení

1. Současný počet uživatelů: .....

2. Počet uživatelů za poslední 3 roky (popř. jiné časové období- uveďte jaké): ....

3. Počet uživatelů za toto období, kteří byli vyloučeni z využívání služeb vašeho zařízení za nevhodné chování (porušování pravidel...): .....

4. Kontaktují vás uživatelé přímo nebo prostřednictvím nějaké instituce, nějaké osoby (např. na policii, městském úřadě...)? ...

.....
.....
.....

5. Je schopno vaše zařízení uspokojit poptávku ve městě po azylovém ubytování nebo z důvodu zaplněnosti musíte některé uchazeče odmítat?

.....
.....
.....
.....

6. Pracuje se s každým uživatelem na nějakém konkrétním plánu? Daří se tyto plány naplňovat? Co bývá při naplňování plánů ze strany uživatelů největším problémem?.....

.....
.....
.....

7. Lze nějak obecně klienty charakterizovat?

.....
.....
.....
.....
.....

Příloha II: Dotazník pro pracovníky v azylovém zařízení

1. Jak často musíte řešit konflikty s uživateli, kteří neakceptují některé z pravidel vašeho zařízení?

- a) téměř každý den
- b) každý týden
- c) každý měsíc
- d) velice zřídka
- e) ke konfliktům nedochází

2. Která pravidla jsou porušována nejčastěji?

...

.....
.....
.....

3. Které pravidlo se podle vás uživatelům nejvíce NELÍBÍ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Současný počet (dospělých) uživatelů:.....

Kolik z nich byste subjektivně označili za „konfliktní“?.....

Příloha III: Dotazník pro klienty azylového domu

Vážený pane, vážená paní, prosím Vás o vyplnění dotazníku, který je **anonymní** a veškerá data, která uvedete, budou **použita pouze a jen pro statistické zpracování** do mé bakalářské práce, která se zabývá problematikou azylových domů. Prosím Vás o to, abyste byl/a ve svých odpovědích co nejupřímnější.

Děkuji za spolupráci,

Eliška Polívková, studentka sociologie na pardubické univerzitě

1. Váš věk: a) do 25 b) 26-35 c) 36-45 d) 46 a více

2. Dokončené vzdělání: a) bez vzdělání
b) základní
c) vyučení nebo středoškolské
d) vyšší odborné
e) vysokoškolské

3. Jak dlouho pobýváte v tomto azylovém domě? a) míň než týden
b) víc než týden, míň než měsíc
c) 1 - 3 měsíce
d) 4 - 6 měsíců
e) 7 - 12 měsíců
f) víc než rok

4. Již jste předtím v nějakém jiném azylovém domě pobýval/a?

ANO NE

5.

B

C

D

E

A

Která z těchto tváří nejlépe vystihuje:

jakou máte dnes náladu? A B C D E

jak se v azylovém domě cítíte? A B C D E

jaký máte vztah k pracovníkům azylového domu? A B C D E

jaký máte pocit, když přemýšlíte o své budoucnosti? A B C D E

jak jste spokojen s bydlením a azylovém domě? A B C D E

6. Které pravidlo azylového domu byste nejraději zrušil/a?

---

7. Zakroužkujte odpovědi (můžete vybrat i víc než 1 odpověď), které vystihují váš vztah k jiným obyvatelům azylového domu.

- a) V azylovém domě mám s ostatními obyvateli velmi dobré vztahy.
- b) V azylovém domě mám nejméně 1 kamaráda/kamarádku, které/mu mohu opravdu důvěřovat.
- c) Ostatní jsou pro mě dobří známí, ale s nikým se důvěrněji nepřátelím.
- d) Ostatní jsou mi tady lhostejní.

e) Přítomnost druhých, kteří bydlí v azylovém domě, mě obtěžuje. Jak?

f) S druhými obyvateli azylového domu mám spory a často se hádáme.

8. Co Vám v azylovém domě nejvíce vadí?

---

9. Vaše pracovní aktivity:

a) jsem zaměstnán/a

b) nejsem zaměstnán/a, ale aktivně si práci hledám

c) nejsem zaměstnán/a a ani po tom netoužím

d) mám důchod

e) jsem na mateřské dovolené

f) jiné pracovní aktivity:

---

10. Pokud máte nějakou poznámku, která se týká života v azylovém domě, toho, jak vnímáte svou budoucnost, nebo čehokoliv jiného, co vás trápí, můžete to napsat sem:

Děkuji za vyplnění dotazníku!

Příloha IV: Vybrané odpovědi klientů azylových zařízení

1. Vztah k pracovníkům azylového zařízení (absolutní četnosti)

Vztah k pracovníkům	Ženy	Muži
velmi dobrý	9	9
spíše dobrý	3	6
neutrální	1	2
spíše špatný	0	0
velmi špatný	0	0
neodpověděl	0	1
Celkem	13	18

2. Pravidlo, které by nejraději zrušil/a

Odpovědi mužů:

Pravidlo, které by zrušil	absolutní četnosti	relativní četnosti
buzení brzy ráno	2	11%
zákaz návštěv	1	6%
příchod do 22:00 hod	1	6%
všechny	1	6%
žádné	1	6%
neodpověděl	12	67%
Celkem	18	100%

Odpovědi žen:

Pravidlo, které by zrušila	absolutní četnosti	relativní četnosti
nic	9	69%
kuřárna	3	23%
hlášení odchodů a příchodů	1	8%
Celkem	13	100%

3. Vztah k ostatním klientům (absolutní četnosti)

Vztah s druhými	Muži	Ženy
velmi dobré vztahy	4	7
nejméně 1 kamarád/ka	5	5
dobří známí	6	5
lhostejnost	3	5
obtěžují mě	0	0
spory, hádky	0	0
neodpověděl/a	2	1
Celkem respondentů	18	13

Příloha V: Vybrané odpovědi pracovníků azylových zařízení

1. Častost řešení konfliktů s klienty/klientkami (absolutní četnosti)

Častost řešení konfliktů	Pracovníci AU *	Pracovníci AD **
téměř každý den	1	4
každý týden	1	1
každý měsíc	3	0
velice zřídka	0	1
ke konfliktům nedochází	0	0
Celkem	5	6

2. Nejčastěji porušovaná pravidla

Nejčastěji porušované pravidlo	Muži	Ženy
Alkohol	5	1
Hygiena	1	1
Příchod do 22 hodin	1	0
Kouření ve vyhrazeném prostoru	0	1
Platby v termínu	0	1
Úklid	0	4
Hlídaní dětí	0	4
Zákaz návštěv	0	1
Slušné chování	0	2
Celkem respondentů	5	6

3. Nejméně oblíbená pravidla

Nejméně oblíbené pravidlo	AU	AD
Alkohol	5	1
Příchod do 22 hodin	2	0
Rozpis sledování TV	1	0
Zákaz dámských návštěv	1	0
Hlídaní dětí	0	3
Dodržování hygieny	0	1
Pravidelný úklid	0	2
Kouření ve vyhrazených prostorech	0	4
Placení služeb	0	1
Celkem respondentů	5	6

*AU = azylová ubytovna pro muže

** AD = azylový dům pro ženy a matky s dětmi